

Književna poročila

prevarani, da vsa naša vera v smotrenost ni nič drugega nego prelepa bajka». In otožen vprašuje: «Ali še ni prišla nate ura, nepričakovano razsvetljenje nad propadom, ki je razpršilo vse te milne mehurje običajev in bogastev? In ta zbadajoča koprnjenja — knjige, politika, umetnosti, ljubezen, da ti všepetava njih ničnost?»

Misel na smrt ga zlasti v zadnjih letih upogiba k še grenkejšim premišljevanjem: «Pomisliti, da se tako trudimo zgraditi te naše hiše. Pomisliti, da se bodo drugi mučili prav tako kakor mi, ko bomo mi že dovolj brezbrizni... Počasne črne črte se premikajo in začrtavajo zemljo — nikoli jim ni konca — to so črte pogrebov; tisti, ki je bil predsednik, bo gotovo pokopan.» — «Pa kaj me briga! Smrt je morda le navidezna. Zamišljen in oklevajoč pišem besede o mrtvih, kajti mrtvi so živi in edine resničnosti, jaz pa prikazen, jaz okostenjak.» In ob smrti predsednika Lincolna veličastno dopolnjuje verz sv. Frančiška o sestri Smrti: «O, temotna Mati, ki prihajaš tako neodoljivo v našo bližino, z žametnim korakom! Kaj ni še nihče tebi pesmi zapel z najbolj odkrito dobrodošlico? Tedaj jo jaz tebi zapojem, proslavim te nad vse stvari in začenjam svoj spev, da prideš z gotovim korakom, ko boš morala priti. Približaj se, o silna osvoboditeljica! Ko si jih objela, jaz, radosti prepoln, opevam mrtvece, toneče v tvojem valujočem oceanu ljubezni, izmite v tekočini tvojega poljuba, o, Smrt.» In nadaljuje, obljublja jo praznovanja in podoknice kakor kakšni pričakovani nevesti.

(Dalje prihodnjič.)

KNJIŽEVNA POROČILA

Dante 1321—1921. Izdal in uredil dr. Alojzij Res. Ljubljana. 1921. (Tiskarna Miroslava Gasperja na Dunaju.) Založila Kleinmayr & Bamberg. X + 303 strani. (Tudi italijanska izdaja: Gorizia 1921. Giov. Peternoli editore. IX + 190 strani.)

Mlademu Slovincu iz Italije se je posrečilo, k 600letnemu jubileju Dantovega rojstva izdati spominski zbornik, ki preseneča tako po srečnem izboru sotrudnikov (6 Italijanov in 8 Slovencev) kakor še zlasti po sijajni opremi. Tudi smernice, ki se vsiljujejo za delo ob kooperaciji sotrudnikov iz vseh narodov, so v glavnem upoštevane, čeravno bi dal jaz prednost drugačni razporeditvi prispevkov.

Župančič se je uveljavil tudi sedaj z objavo petega speva «Pekla», ^{Fupa} kakor že leta 1912. v «Slovanu» s prevodom prvega speva iz istega oddelka, ^{Dan} kot kongenijalni tolmač velikega Italijana (87—92). ^{kongenij}

Članki, ki merijo na poglobitev poznanja primarnih dantejevskih problemov, dajejo v celoti zanimivo zbirko posrečenih osvetljav. Resova uvodnika: «Oris Dantovega življenja» (X) in pregled «Malo bibliografije» (299—301) sta sicer kratka in brez ambicije, vendar v slovenski izdaji zelo umestna. Slovencem izredno dobrodošle so stvari, ki so jih prispevali italijanski dantologi,

Književna poročila

katerih elegantno-jasni in preprosti slog opozarja že sam, da zajemajo iz polne zakladnice: Tommaso Gallarati Scotti iz Milana obravnava Danteja v dobi 1283 do 1290, drugo srečanje med njim in Beatriko, njegovo ljubezen, odnošaje do pesnika Cavalcantija ter onodobne politične razmere v Firenci (11—23: Novo življenje); univ. prof. Gaetano Salvemini iz Firence «Danteja in politične borbe za njegove dobe» s posebnim ozirom na ozadje njegovega izgnanstva (3—8); univ. prof. Guido Mazzoni iz Firence Dantejev «dolce stil nuovo», izraz, o katerem pravilno izvaja, da takrat, ko se je v Dantejevih «Vicah» prvič pojavil, še ni imel onega izrazitega pomena termina za «pesni» kovanje iz navdihnjenja, ki ga je dobil pozneje (27—32); univ. prof. E. G. Parodi iz Firence razpravlja o «Divini comediji — poemu osebne svobode in 27. spevu Vic» (36—46); univ. prof. Benedetto Croce iz Neapolja o «Značaju in enotnosti Dantejeve poezije» s posebnim poudarkom iskanja, v koliki meri ni v njej srednjega veka, shakespearskih črt in potez romantike (49—54); univ. prof. Vittorio Rossi iz Rima o Dantejevi vlogi pri ustvarjanju italijanske narodne volje in narodne zavesti (279—90: Dante, pesnik naroda in človeštva). V tej smeri so napisali tudi Slovenci stvari, ki obdrže v dantologiji svojo veljavo: Aleš Ušeničnik, ki je posvetil staremu problemu «Danteja in filozofije» samostojno, izčrpno in okrétno študijo (57—67); Milko Kos, ki je tradiciji, da bi bil Dante kdaj v Tolminu, po pravici odrekel zgodovinsko upravičenost, a obenem tudi razložil mesta v «Divini comediji», kjer se govori o Hrvaški in Srbiji (271—276: Dantejevi sledovi med Jugoslovani).

Manj posrečeno celotno sliko predstavljajo doneski, katerih namen bi naj bil, da dajo nam, a zlasti tudi Italijanom točen odgovor na vprašanje o odmevu Dantejeve poezije med Slovenci.

Debevec, ki piše o slovenskih prevodih iz Danteja (82—83), se je moral že radi tega omejiti na bibliografski referat, ker bode pred vsem zasluga njegovih prizadevanj, ako dobijo Slovenci v doglednem času celoten prevod glavne Dantejeve pesnitve.

A Puntarjev članek o «Danteju in problemu Prešernove „nove pisarije“, ki zavzema v popolnejši slovenski izdaji polovico vsega prostora (95—260, torej 165 strani od 320; v okrajšani obliki italijanske izdaje le 87—144), je zgrajen in opremljen tako, da mora razdražiti živce vsakomur, kdor sodi, da se odlikuj znanstvena razprava po jasni določitvi problema, po točnosti naslova in skladnosti med njim in vsebino, po osredotočenosti iskanja in ravni črti reševanja, po logičnosti in ekonomičnosti arhitektonike in prepričevalnosti dokazovanja, ter da se ogibaj motečih odstranitvev, pa najsí bi stale tudi pod črto, neumestnega patosa ali prebrzihi zaključkov. Že Žigonova metoda odbija, epigonova Vas pa more v kljub vsem osebnim simpatijam do avtorja prisiliti, da knjigo zopet in zopet z nejevoljo in v razočaranju odložite.

Puntar govori tudi o pomenu Danteja za nemške romantike (n. pr.: 107, 181, 182, 225, 238, 239, 248, 249, 255), Kollárja (249) in zlasti Čopa (102, 105, 106, 107, 108, 109, 112, 134, 181, 182, 223, 225, 247, 248). Med stavki o Čopu, ki se zopet ne omejujejo na obravnavo tega, kar bi se dalo eventualno še spraviti v sklad z naslovom razprave, se nahajajo dragoceni podatki o njegovi biblioteki, a obenem tudi mnogo prič, ki opozarjajo, kako tičijo Puntarju napačne predstave in metode v mesu in krvi: kakor da bi bil Čop doganjajoč učenjak, ki bi bil dozoreval v pripravljanju znanstvenih razprav, med tem ko je bil le učen literaren gourmand; ali kakor da bi bil prisegal na vsako besedico v knjigah svoje biblioteke, med tem ko je bilo tudi tam premnogo

Književna poročila

stvari, ki si jih med čitanjem notranje ni osvojil! Značilna je Puntarjeva meditacija o Čopovi preparaciji «Dante». Čop si je namreč v Lvovu na razne načine skušal povečati dohodke, med drugim na akademiji s privatnim šestmesečnim kurzom o laški literaturi. Naravno je bilo, da je hotel postaviti v središče teh predavanj «filozofsko-estetsko razlago» «Divine commedije» ter si pripravil leta 1824. preparacijo z bogatimi izpiski predvsem iz nemške literature o Danteju. Puntarjevo ugibanje, «ali se je pripravljaj na slovensko prestavo Commedije?» (108), iznenadi tembolj, ker bi bil Puntar mogel vedeti, da se je Čop še štiri leta pozneje na vse načine otepal misli na pisanje slovenske literarne zgodovine, češ, da se s slovensko literaturo ni nikoli pečal. «Divina commedia» je bila za Čopa nedvomno velik literarnozgodovinski problem, drugo vprašanje pa je, ali je priporočal komu njen slog, kakor je priporočal na primer slog Byrona ali poem «Hermann und Dorothea» ali «Pana Tadeusza». Vsekakor mora Puntar trditi, da je bila «Divina commedia» «tista pesem, ki jo je Čop romantik najvišje cenil», cenil tako visoko in postavljaj za vzor tako glasno, da bi bil moral Prešeren v spominu prijateljevim manom spesniti pesem «edinole v slogu» te pesmi (225) — šele dokazati! Odgovor na nekatera druga Puntarjeva izvajanja sem dal v «Slovenskem biografskem leksikonu», kjer je v članku o Čopu marsikateri stavek oblikovan z ozirom na Puntarjevo razpravo.

Prešerna predstavlja Puntar tudi v tej zvezi tako, da se nehoti vpraša: Ali gre še za poeta ali pa za učenjaškega čudaka, ki bi bil moral poznati Čopovo biblioteko bolje od Čopa samega? Ali je Prešeren hotel biti sedaj pod tem, sedaj pod drugim «vplivom» in iskal legitimacije, kadar je želel dati duška konkretnemu doživetju? Ali je gradil svoje pesmi po primeru srake, kadar plete gnezdo? Ali ne velja več, da so med romantiki bili protestanti in katoliki, konvertitsko-katoliški gorečnejši in svobodomiselni filozofi, da so se torej zlasti v verskem in filozofskem oziru med sabo razlikovali? Ali je Prešeren mogel in moral biti istodobno hegelijanec, ki je prisegel na panteizem, in prepričan katolik, ki bi bil imel za dolžnost, pesniti z velikim katekizmom v roki?

Pri razbiranju odnošajev Prešernovih do Dantejeve poezije je Puntar sicer prezrl, da se nahaja v 1. gazeli migljaj, ki opozarja, da mora biti raziskovalec tukaj zelo previden: med opevanimi krasoticami, katerih imena «bi bilo pozabit škoda», najdeš sicer v omenjeni Prešernovi gazeli Tibulovo Delijo, Ovidovo Korino, Properčevo Cintijo in Petrarkovo Lavro, ne pa tudi — Dantejeve Beatrike! Vendar je tudi Puntar na nekaterih mestih poudaril, da niti v Prešernovem dunajskem štivu niti v njegovem zapuščinskem aktu o Danteju ni sledu (103), da se je Prešeren «čutil vobče bolj blizu Petrarku kakor Danteju» (104) in da mimo «Aligierija» v «Glosi» in mimo v. 100. iz «Pekla», na katerega se poziva Prešeren februarja 1834 radi verzifikatorične tehnike dveh vrstic soneta «Velika, Togenburg», ni v Prešernovi poeziji nobenih direktnih prič, ki bi govorile o Danteju (104, 109) in dokazovale, da se je Prešeren bavil z njim vsaj izza prihoda v Ljubljano. Tem bolj sem se začudil, ko sem našel v isti razpravi članke, ki bi naj izražali tezo članka, a so z onimi, ki sem jih ravnokar omenil, deloma celo v formalnem nasprotju, kakor na primer: «Saj pomeni Dantejeva 'Vita nuova' tudi za naše slovstvo novo dobo, ker je kolikor toliko (!) pobudila Prešernovo 'novo pisarijo', po nji prinesla Slovencem 'sladko govorico' in odkrila lepote tako zvanega 'dolce stil nuovo'» (99); ali: «Dikeija 'nove sladke govorice', stavljajoče ženo nad zemeljsko povprečnost visoko v nebeško luč vzvišenosti in popolnosti, neizrekljive ljubeznivosti in milobe, je

Pre
del.
11

Književna poročila

vabila Prešerna posebno (!) k Danteju, da se je učil neprenehoma (!) 'novega' izražanja, zlasti od onega hipa, ko se je zanj pričelo 'novo življenje' v 'prvi ljubezni', dasi vemo, da ni bila — prva» (130)! Puntar torej misli, da se je 'učil' Prešeren pri Danteju že prej, zlasti pa izza leta 1831., torej tudi v dobi, ko je nastala 1. gazela, ki ne priča, da bi pesnikovem mislim Beatrika takrat bila prezentna.

Pred vsem moram Puntarja opozoriti, da se lahko zelo moti, ko proglašati tisti Prešernov poziv na 100. verz 'Pekla' za pričo, 'da je Prešeren dobro poznal Dantejevo „Commedio“ vsaj tisto leto, ko je spesnil svoj Sonetni venec (1833) in Krst pri Savici' (104). Ta verz se je nahajal namreč obenem z drugimi v teoretičnih razpravah o italijanskem ednajstercu, kakor je bila Biagiolijska v 'Grammaire italienne', katero je imel Čop v izdaji iz leta 1819., ali Valentinijska v 'Gründliche Lehre der italienischen Aussprache' iz leta 1834., ki se je tudi mogla dobiti v Čopovi biblioteki (primerjaj Žigonovo izvestje v 'Slovanu' iz leta 1917. na strani 292.). Ker dajem naravni priprosti razlagi prednost pred komplicirano, menim, da je Prešeren, če je tisto sklicevanje sploh poteklo izpod njegovega peresa, posnel omenjeni verz iz Biagiolija ali Valentinja in ne naravnost iz Danteja, čigar imena v zvezi z verzom tudi ne navaja. S tem sem pa tudi že naglasil, da je Puntarjev stavek, ki sledi gorenjemu, zame kopa besed brez vsake dokazilne sile. Namreč stavek: 'To (da je Prešeren leta 1833. do 1835. dobro poznal Dantejevo Commedio) pa je za končni smoter te razprave prevažen zunanji fakt, na katerega smemo osloniti tudi druge sklepe o vplivih „Commedie“ na Prešernov „Krst pri Savici“'. Saj se kar samo po sebi (!) dviguje vprašanje, niti Prešeren tudi sicer še porabil Dantejeve pesnitve za svoj idejno umetniški vzor in ne le kot verzifikatorični umetniški vzorec» (104). V vseh Prešernovih izjavah je zame 'Glosa' edina zanesljiva direktna priča, ki govori o Danteju. In ta priča pač opozarja, da je Prešeren poznal zgodovino italijanske literature ali vsaj Dantejevega življenja, ne dokazuje pa, da bi bil poznal Prešeren 'dobro' tudi Dantejevo poezijo, da bi si jo bil določil za 'vzor' ali da bi ga bilo kaj k njej 'posebno vabilo'.

Ob taki oskodici zunanjih prič bi se bil moral Puntar tem skrbneje potruditi, da dobi prepričevalne dokaze o notranji odvisnosti. A tudi v tem oziru se pita bravec z brezkrvno retoriko in apodiktičnimi trditvami, ki jih mora večinoma brez koristi zavreči, ako jih dene na kritično rešeto. Pod to oznako spadajo po moji sodbi doslovno vse osnove, na katerih je skušal dokazati Puntar odvisnost Prešerna od Danteja: 'dolce stil nuovo' (splošno z ozirom na ljubezensko poezijo 'Julijine dobe': 99, 101, 102, 103, 120, 129, 131, 132, 225; specialno z ozirom na 'Sonetni venec': 113, 117; ali z ozirom na sonet 'Marsik'teri romar': 124); blizost 'po duhu in kompoziciji' ('Vita nuova' — Gazele: 124; 'Vita nuova' — Sonetni venec: 125; splošno: Krst: 109, 256); 'religijozno in filozofsko idealistično pesniško mišljenje' (povenčevski sonetje: 117; Izgubljena vera: 118); 'gotova mitološko mistična linija' (116: '„Od „Astrologov“ (!) pa do „Ribiča“... preko „Sonetov nesreče“ in „Gazel“ v „Sonetni venec“ ter „Krst pri Savici“'); 'Beatrikina svetniško mistična glorijska' (111: sonet 'Sanjalo se mi je...'; 114: poenčevski sonetje; 118: sonet 'Marsik'teri romar'; 124: sonet 'Wie brünstig'); simbolika števil (7 gazel: 125; 7 'sonetov nesreče': 128 [v katerih je pa Prešeren sam enega črtal in 'sedmerodelnost' za vedno razdril], pomen 49. = 7 × 7. stance v 'Krstu': 125, 128, 129); alegoričnost (Krst: 225); paralele (sonet 'Popotnik pride' s 'pušavo' in uvodna terceta s 'selva oscura': 97; hrepenenje in romanje v sonetu 'Marsik'teri romar' in sonetih XL. in

Književna poročila

XLI. «Vite nuove»: 118—23; Bogumila in Beatrika: 136, 137, 147; Črtomirov krst in Dantejev akt očiščenja v rekah Lete in Evnoe: 142; Črtomirovo soživetje v 49. stanci in Dantejevo vtopljenje v uživanje sv. Trojice: 175); „tisti pesniško umetniški vzor, ki je po njem spesnil svojo «Divino tragedijo» v spomin ljubitelja italijanske umetnosti...“ («Divina Commedia» za «Krst»: 248); «neizčrpen vir» (Dantejeva «Vita nuova» in «Divina commedia» «za presójo vse moderne poezije notri do Prešernovih» «Gazetl», «Sonetnega venca» in «Krst» pri Savici»: 226).

Brez težkoče si predstavljam, da je Prešernova ljubezenska poezija vznikla od drugod in da je vsaj direktno ni «pobudil» Dante. — Puntar rabi za «dolce stil nuovo» izraz «sladka govorica» (99, 101, 103, 120) ali pa «nova pisarija» (primerjaj naslov razprave in pa strani 243, 255, 260). Vsiljivo predrzna propaganda te terminologije spominja na propagando Žigonovega ponesrečenega termina o «Čbelici» kot «Čopovi akademiji». V sonetu «Sanjalo se mi je» se med Julijo in Lavro res plete «govorica sladka», a zame je jasno, da Prešeren tukaj ni iskal ekvivalenta za izraz «dolce stil nuovo», ampak hotel samo na glasiti, da je bila damama ta govorica sladka, ker se je tikala — njunega slovesa! Istotako se Puntar vara, ako misli, da pomeni v «Novi pisariji» «nova pisarija» strujo — Prešernovo. Prešernu je vendar «nova pisarija» zaničljiv izraz za «literaturo», ki jo pridiguje «pisar», dočim «učencu» bistvo lastne struje ob sebi ni «novo», četudi se je zavedal, da je taka poezija v slovenskem jeziku še nekaj novega. — Dokazovati, da na primer v «Astrologih» ni «gotove mitološko mistične linije», bi se res reklo, nositi vodo v morje! — O ceni simbolike števil z ozirom na Prešernovo poezijo in o Puntarjevi iznajdbi (125—9), da je postalo število sedem Prešernu «sveto», ko je ugotovil, da ima priimek oboževanke sedem črk, če si ga zabeleži po nemški: «Primitz», in da je „romantik umetnik Prešern zrl v imenu «Primitz» vse to, kar Dante v imenu «Beatrice», in številu devet, simbolu njega čudovite popolnosti“ (kaka škoda, da ima ime «Beatrice», če ga ne pišemo z b o h o r i č i c o, samo osem črk in ne devet!), sem v tekočem letniku «Zvona» že govoril (strani 23. do 34.); pripominjam samo, da sem dobil takrat izjave o «mori, ki je odlegla», a tudi migljaje, da se o «nekaterih stvareh resno ne debatira». — A postanek soneta «Marsik'teri romar»? Odkar nam je znan njegov akrostih in odkar je v evidenci tudi Langusova slika, ob katere nastajanju je bil spočet tudi sonet (na portretni razstavi v Jakopičevem paviljonu jo je mogel vsakdo videti), more le bolezensko nagnenje do kompliciranosti ob tem pristnem odmevu resničnega doživetja meriti, ali «je vplival bolj Dante na vsebinsko stran Prešernovega soneta» ali Petrarca (123), oziroma izmeriti, «da je Prešeren zajel res vsebinsko prvega dela svojega soneta pri Dantejevih dveh sonetih, v drugem pa dodal (!) aplikacijo na svoje dušno stanje» (122). In le bolezensko nagnenje do kompliciranosti se more tu sklicevati na «Compostello» v Scherillovem komentarju iz leta 1920. (Dante sam govori le o «la casa di sa' Jacopo» in o «la casa di Galizia, però che la sepultura di sa Jacopo», in to v razlagi soneta!) in trditi, da „Prešernovo «Kompostelje» je potemtakem istovetno z Dantejevim (!) «Compostello»“ (123). Itd. itd.

Da se razumemo: ne trdim, da bi Prešeren Danteja ne bil nikoli čital; zanikam pa, da bi bil Dante postal Prešernu kdajkoli posebno vabljiv vzor, h kateremu bi se bil hodil s tako vnemo učiti, da bi bili ostavili ti obiski v njegovi poeziji one črte, ki jih je videl Puntar, ko je pripravljajl priložnostni spis za — Dantejev zbornik. — (Konec prihodnjič.)

Dr. Fr. Kidrič.

vsakomur, ki se predrzne lastiti si pravico, nadvladati me in sramotiti.» Kakor je tudi odkrito demokratičen, vendar ni dosti naklonjen pravilom in zakonom. Če bi mu vsi ljudje sličili, bi hlepel neposredno po anarhiji. Njegovo vzorno mesto ne bi smelo imeti niti poslopij za urade niti pravilnikov. In to mesto že obstaja tam, »kjer moške in žene prav malo mislijo na zakone«. — «Jaz sem» — pravi — «za tiste, ki niso nikdar hoteli gospodarjev, za moške in žene, ki jim duše niso nikdar trpele gospodarjev, za tiste, ki bi jim zakoni, nauki in dogovorjeni običaji ne mogli nikoli gospodovati.»

(Konec prihodnjšč.)

KNJIŽEVNA POROČILA

Dante 1321—1921. Izdal in uredil dr. Alojzij Res. Ljubljana 1921. (Konec.)

Ker torej v Puntarjevem članku za temo: Dante in problem Prešernove «nove pisarnije», ki jo podčrtuje naslov, ni prave osnove, dobi pazljivi čitatelj vključ obliščini, da Puntar Danteja okoli stokrat imenuje, vendarle često vtis, da se vpleta to ime samo v opravičbo objave ravno v Dantejevem zborniku. In le radi nediscipliniranosti Puntarjeve metode se je moglo zgoditi, da je v slovenski izdaji ta članek daljši, kakor 14 ostalih skupaj.

Tako se govori razen o vplivu Dantejevem še o vplivu kakih 40 pisateljev, razpisnikov in bogoslovov, med drugimi n. pr. v tej zvezi tudi o sv. Avgustinu (144, 155, 169, 170, 172—178, 211, 219, 227, 232, 236, 240, 246), o «Cvetju sv. Frančiška» (114) in o sv. Tereziji (169, 170, 177). Na pretres je prišlo poleg omenjenih problemov še kakih 50 drugih problemov in problemčkov, o katerih bi naj bil zlasti Prešeren po Puntarjevi sodbi med svojim poetičnim snovanjem razmišljal, »pa tudi astrologija (116), «Kaos» — «kaos» (116, 117, 154, 155, 162), teozofija (247) itd. In, kar je za Puntarjeve članke še vedno značilno: v podkrepitev izsošen; je tudi ta razprava opremljena s citati, ki jim zaman iščeš opravičila. S takimi citati se predstavlja kakih 20 modernih piscev od Arnolda (234) do Džamhercha (125, 126), katerih resnične ali namišljene rezultate bi bila morala najti in Prešeren naprej vodeti, ako naj bi imelo njih citiranje tukaj kak pomen. Posledne koristi za prešernoslovje ne pomenja nobena teh Puntarjevih odstranitvev. Kam morejo tudi take metode dovesti, kaže poleg raznih drugih primerov zlasti Puntarjeva oprema pesnitve «Zvezdogledom» («Astrologam»: 116): kjer imamo »igračko, za katere koncepcijo je zadostovalo poznanje preproste «kranjske aritike», opozarja Puntar na literaturo o študiju astronomije in astrologije!

Kakor govori Puntar prilično tudi o Prešernovih pesnitvah, ki jih ne spravlin z zvezo z Dantejem, tako je vsilil Dantejevemu zborniku sploh vse, kar je imel povedati o «Krstu». Drju, Puntarju je šlo sploh pred vsem za problem «Krst». «Ko smo se z muko prerili skozi perijode, ki obravnavajo «Krst», se začudimo: ali se vprašanje res ne dá rešiti naravnost, problemu res ne najti enostavnejšega komentarja, poemu res ne točnejše ocene?

Spadam med one, ki sodijo, da je to navzlic vsem nasprotnim poizkusom Žigonovim in Puntarjevim mogoče. Seveda gre pri tem za to, da se primerno upoštevajo in spravijo med sabo v sklad važni momenti: Prešernov svetovni nazor; Prešernovo pojmovanje slovenske zgodovine; Čopova teorija o epu; in vsa zurne razmere v Ljubljani v drugi polovici leta 1835.

Književna poročila

Za dokaz, da Prešeren vsaj že izza dunajskih let ni bil pozitiven katoliški vernik, ampak da je bil na strani romantikov-freigeistov, je zbral »Zvonovim« čitateljem že dr. Prijatelj glavne priče (1921, 529, 596—599, 600). — Kako je gledal Prešeren na slovensko zgodovino, je povedal v 8. sonetu »Sonetnega venca«: »Viharjev jeznih mrzle domačije bilé pokrajne naše so, kar, Samo, tvoj duh je zginil... Obložile očetov razprtije s Pipinovim so jarmom sužno ramo... Minuli sreče so in slave časi...« To se pravi, da Prešernu za Slovence tudi pokristjanjenje ni pomenilo nastopa mirne, solnčne, svobodno-junaške, srečne dobe, ampak smrt nacionalnega življenja, okrepitev suženjstva brez nacionalnih junakov. — Čop sicer ni dobil prilike, da bi bil vse nazore, ki jih je imel o epu (SBL 104), javno obrazložil, vendar je Prešeren iz razgovorov s prijateljem gotovo vedel, da je bil temu višek poetičnega ustvarjanja ravno ep, ki se odlikuj predvsem po svetovnozgodovinskem ozadju, nacionalnosti, objektivnosti s primesjo elegičnosti, navdušenostjo v pojmovanju in slikanju naravnih krasot. Sploh je verjetno, da je Čop Prešerna nagovarjal, naj se problema loti.

Ko se je torej Prešeren po prijateljevi smrti ves prepustil misli, da zasnuje poseben primer za »minljivost sladkih zvez« ter v plodnem razglabljanju o tej temi išče »hladila ločitvi« od prijatelja in »leka ljubezni stari rani«, je začel uvaževati problem slovenske »povesti v verzih« — epa, ki je bil v toliki meri prijatelju, »ki spi v prezgodnjem gróbi, pesem mila«. »Junaka« za povest v dobi izza »Pipinovega jarma« sploh ni imel iskati, ako je hotel ustreči Čopovi zahtevi po nacionalnosti, saj ni imel vzroka, da bi izpremenil svoj pogled na domačo zgodovino. Ustavil se je torej v dobi, ki je imela sijajno svetovnozgodovinsko ozadje, a obenem še tudi vedno slovenske narodne »junake«: v dobi, ko sta se še borili stranka slovenskih starovercev in slovenskih kristjanov. A tu se je začel najtežji konflikt, kar jih je svobodomiselni slovenski poet doživel: ako razplete fabulo v zmislu simpatij iz svojega svetovnega nazora in svoje narodnozgodovinske orijentacije, povest ne bo mogla iziti, ker nastanejo spori s cenzuro, ki mu je bila zaradi soneta cenzorjema Pavšku in Stelzichu ravno v tem času posebno gorka (prim. letošnji »Zvon« 128), a ga imela obenem tudi zaradi »Nebeške procesije« v evidenci; ako pa dá triumfirati supranaturalističnemu svetovnemu nazoru in zamuži obenem pred lastnim prepričanjem, da Krst »zadnjega« slovenskega staroverca ni pomenil nove velike slovenske dobe, potem sme sicer pisati povest v prepričanju, da jo bo mogel natisniti, toda... Poet je pri izbiranju upošteval cenzuro.

A nalogi, ki je nastala na tej novi idejni osnovi zanj kot poeta, tudi njegov silni genij ni bil povsem kos. V »Krstu« se dajo sicer ugotoviti lastnosti, ki jih za ep predpostavlja Čop v pismih in beležkah, z elementarno silo vplivajo uvod in posamezna mesta drugega dela, toda — kot celota poem ne zagrabi, marsikoga pa naravnost razočara. Preočitno je, da je pustil poet vse svoje simpatije pri Črtomiru »Uvoda« in da je v drugem delu z njegovim zanimanjem tudi njegova moč pojemale. Ne gre za to, da supranaturalistični nazor sploh triumfira, slabosti so posledica okoliščine, da pripravlja zmago temu svetovnemu nazoru poet, ki se ga je sam otrešal. Ne gre za to, da se kak Črtomir sploh pokristjani, ampak moti me, da govori Črtomir v prvem delu večne besede: »Manj strašna smrt je v črne zemlje krili kot so pod svitlim solncem sužni dnovi«, v drugem delu pa postane samemu sebi nezvest, in to v resnici že z besedami »Ti gospoduj čez vero, misli, delo« (36. stanca), torej po prvem agitacijskokatehetskem govoru ženske, ne da bi bil utegnil idejno vsebino preorijentacije doživeti in doumeti in ne da bi poizkusil dobiti tudi najmanjšega poročstva, da bodo odslej »sužni dnovi« njeve govega naroda »manj strašni«.

Književna poročila

Prešeren se je zavedal vzroka »Krstovih« šibkosti in trpel pod mislijo, da je iz ozira na cenzurne prilike prvič izrečno proslavljal tendenco, ki ni bila zasidrana v njegovem svetovnem nazoru. Čopovim manom je poem vkljub temu smel posvetiti, saj je imel vzrok sklepati (SBL 104, 105), da bi bil tudi prijatelj ta kompromis odobral. Toda v posvetilnem sonetu je podčrtal nekaj svojih misli tako, da so prijatelji v njih mogli čitati zavest, ki je spremljala poeta med ustvarjanjem. Srečen oni, ki more trdno upati na nadaljevanje osebnega življenja in sreče »sladkih zvez« po smrti, toda jaz se ne štejem med take srečne vernike. Več, četudi ne vsega, in jasnejše, čeprav deloma v megli metafor, je povedal 22. avgusta 1836. v pismu Čelakovskemu, ko mu je poklanjal pesnitev: »Še vedno se nahajamo v stanju, v kakršnem nas je našla Kollárjeva Muza (= tako brez nadebudne literature, kakor se predstavljamo v Kollárjevi »Slavy dcera«) ... Jaz, ki sem najšibkejši stebelce v puščavi kranjske literature (v nem. orig.: Ich als das schwankendste Rohr; podcenjevanje iz skromnosti = jaz, ki morem najmanj storiti), bi kot drugi Janez povzdignil glas ter oznanjal Mesijo (= bi z literarnim delom pripravljaj tla močnejšemu literatu); toda farizeji in pismouki mi ne dajo besede (= cenzura me ovira), tudi mi hrana iz koreninic in kobilic ne tekne (= literarno udejstvovanje z ascetično tendenco, h kateremu me silita ozkosrčna cenzura in položaj, me ne zadovoljuje). Moj najnovejši spis (= primer za hrano iz kobilic in koreninic): Kerst pri Savici, ki je izšel okoli konca marca, prosim, da presojate kot metrično nalogo (= naloga, ki sem si jo prikrojil v zmislu Čopove teorije in zlasti tudi v zmislu njegove teorije o rabi tercine in stance), s katere rešitvijo je bil v zvezi namen, da si pridobim naklonjenost duhovščine (= da se izognem konfliktom s cenzuro). Upam, da prevajatelj sv. Avgušтина ne obsodi tendence teh par kitic (= upam, da ti, ki si prevel Avguštinovo »De civitate dei«, da se rešiš vzgojiteljstva, ne boš sodil moje tendence strožje nego svoje). Duhovni gospodje so bili tokrat z mano zadovoljni (dostavi: kakor Vaši s Tabo) ter mi hočejo odpustiti tudi prejšnje moje grehe ...»

To je moj komentar o postanku »Krst«; ne zdi se mi težko, braniti ga proti Puntarjevemu, ki je v vseh glavnih točkah bistveno drugačen.

Prešernov svetovni nazor Puntarju po vsej priliki ni jasen (prim. 251, 255, 259). Le tako si morem razlagati, da skuša na osnovi tobožnje Prešernove vere v sodelovanje božje milosti pri izpreobrnitvi (6. resnica) zavriniti očitek, da je Črtomirov krst neutemeljen (144, 145, 147, 148, 152, 167, 171, 174, 176, 231). Dr. Debevec, po čigar mislih sta dr. Žigon in zdaj dr. Puntar tudi »vprašanje o zunanji tendenci »Krst« popolnoma in končno veljavno razrešila« (Čas XIX, 84), je to Puntarjevo iznajdbo že sprejel; in res sem radoveden, kdo izmed naših lahkovernežev jo še bo. Puntar bi s pomočjo motivov, ki služijo Prešernu za primere, menda sploh najrajši tudi dokazal, da je Prešeren v zmislu romantike tako rekoč moral biti izrazit častilec Marijin (prim. 114, 117). Poziva se res lahko na Žigona, ki v iskanju samovoljnih korektur za Prešernove naslove tudi meni, da je »Krst pri Savici« »s tem takim Črtomirom svojim organsko nadaljevanje tiste v mistiko zaodete poezije deveterostopnega cikla »Marija ave« tam za »Sonetnim vencem« (Čitanka I, 114). Pa naj še kdo poreče, da Prešeren danes ne bi imel vzroka vzklikniti: »Prijatelj (ki hočejo narediti iz mene najpristnejšega katolika) me Bog varuj, sovražnikov (ki so imenovali moje pesmi »Sauglockenläuten«) se obranim že sam!«

Sonet »Viharjev jezni« je Puntar sicer ponatisnil (196—197, prim. 209), njegovega pomena za Prešernov pogled na slovensko zgodovino izza pokristjanjenja si pa ni predočil.

Književna poročila

Iz nepoznanja Čopovih teorij in iz stremljenja, za vsako ceno dokazati Prešernovo odvisnost od Danteja, je vznikla vrsta trditev, ki jih ne bo Puntar nikoli dokazal: da je «Krst» «osnutek slovenske usodne tragedije v zmislu Schellingove teorije» (180, 193—212), «slovenska Divina commedia» (238) s paralelami v «Vicah» (144) in «Paradižu» (148), pesnitev, kjer da je združil Prešeren Wilhelma Schlegela in Schellingove estetske nazore o tragediji z etičskimi nazori sv. Avguština» (219). Res čuden pesnik, ki hoče spisati «povest v verzih», a gre študirat teorijo tragedije. Z načrtom tragedije v pismu Kastelcu z dne 10. marca 1832, ki bi naj bila «bogata na dejanju in zapletljajih», nima vendar «naša povest» ničesar skupnega. Izumetničena Žigonova teorija o «Krstu» kot spevu o «Kaosu», ki jo je prevzel tudi Puntar (117, 154, 162), dela zmedo samo še večjo.

V rešitev teze, da Prešeren s «Krstom» «se ni ponižal pred nikomer» (237), da je Črtomir značajni (238) «slovenski junak nevolkodlak», «slovenski Orest», «slovenski Ojdip» (193) itd., se je zatekel Puntar k Žigonovi ponesrečeni podmeni o Črtomiru kot Prešernovem alter ego (238) in o «Krstu» kot alegoriji za boj čbeličarjev s cenzuro, oziroma kot o uspeli satiri na janzenistično kliko (171, 201, 210, 211, 218, 219, 222, 225, 226, 227). Ko bi gospodje vsaj čutili, kam to vede! Alegorija je potem tudi Črtomirova odpoved «veri krivi», ergo: Prešeren je leta 1836. obsodil vso svojo prejšnjo poezijo!

Prešernovih odločilnih stavkov v pismu Čelakovskemu Puntar sicer ne za-
molčuje, kakor Žigon v «Prešernovi čitanki», oklepa se pa Tominškove teorije, da gre tu za golo ironijo (171, 216, 222, 227, 237, 242). Toda Prešeren ni bil človek, ki bi daljne prijatelje v pismih «informiral» tako, da bi ga absolutno ne mogli razumeti!

Tako je seveda naravno, da mnogo stavkov Puntarjeve ocene «Krst» ne bi podpisal (210, 249, 255, 258, 259).

Dva članka v zborniku «Dante» segata preko okvira, ki sta ga predpisovali ekonomija in specialni namen italijansko-slovenske kooperacije: na vprašanje o «Danteju v slovanskih prevodih» (Debevec: 69—84, 302) je iz Ljubljane nemogoče dati izčrpen odgovor; dr. Vojeslav Molè je hotel «samo opozoriti na tiste glavne točke razvoja poljske literarne kulture, kjer se najizrazitejše zrcali vpliv velike Dantejeve osebnosti», in to se mu je tudi posrečilo (Dante in poljska romantika, 263—268).

K umetniškimi prilogam, ki niso v obeh izdajah iste, je napisal dr. Stelè primerne opombe.

Dr. Fr. Kidrič.

Hermann Wendel, *Der Kampf der Südslawen um Freiheit und Einheit*. Frankfurt Societäts-Druckerei, G. m. b. H. Abteilung Buchverlag. Frankfurt am Main, 1925. 798 strani.

Sprednja platnica tega monumentalnega dela o borbi južnih Slovanov za osvobodjenje in zedinjenje je okrašena z Meštrovičevim kipom Marka Kraljeviča v okviru iz južnoslovanskih narodnih barv. Delo je po vsej svoji opremi ponos in čast nemške moderne književne industrije, za ljubitelje knjig pa predmet estetskega razkošja. Umetniško vabljivo zunanost knjige pa daleč prekaša njena prezanimiva vsebina.

Tri leta je pisatelj zbiral gradivo, ga proučeval in iz njega sestavljal svojo obširno, vestno in temeljito študijo o južnoslovanski svobodi. Izmed nebrojnih knjig, na katere se zgodovinar lahko opira pri takem delu, navaja Wendel na šestnajstih straneh tri sto šest najzanesljivejših in najpomembnejših del, in sicer sto sedem in trideset slovanskih, sto trideset nemških in nekaj drugih, zlasti francoskih in angleških. Pri Melikovi «Zgodovini Srbov, Hrvatov in Slovencev» imenuje I. in II. zvezek z letnico 1919 (str. 757), dočim je II. izšel v dveh snopičih